

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 23.2
Budva, Montenegro, May, 2018

UDK 37

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

INTERNATIONAL JOURNAL

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific Papers

Vol. 23. 2.

MEDICAL SCIENCES AND HEALTH

KIJ Vol. 23 No. 2 pp. 391 - 746 Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 23.2
Budva, Montenegro, May, 2018

KNOWLEDGE

INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 23.2

Promoted in Budva, Montenegro

24-27.05.2018

KNOWLEDGE – International Journal

Vol. 23.2

Budva, Montenegro, May, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 23.2

ADVISORY BOARD

Vlado Kambovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Siniša Zarić PhD, Maria Kavdanska PhD, Venelin Terziev PhD, Mirjana Borota – Popovska PhD, Cezar Birzea PhD, Ljubomir Kekenovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Veselin Videv PhD, Ivo Zupanovic, PhD, Savo Ashtalkoski PhD, Svetlana Trajković PhD, Zivota Radosavljević PhD, Lasta Spasovski PhD, Mersad Mujevic PhD, Nonka Mateva PhD, Rositsa Chobanova PhD, Predrag Trajković PhD, Dzulijana Tomovska PhD, Nedzat Koraljić PhD, Nebojsa Pavlović PhD, Nikolina Ognenska PhD, Baki Koleci PhD, Lisen Bashkurti PhD, Trajce Dojcinovski PhD, Jana Merdzanova PhD, Zoran Srzentić PhD, Nikolai Sashkov Cankov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

Editor in chief

Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE - International Journal Scientific Papers Vol. 23.2

ISSN 1857-923X (for e-version)

ISSN 2545 – 4439 (for printed version)

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, Skopje (Macedonia)

Vice presidents:

Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)

Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalievva PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)

-
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
 - Prof. Helmut Shranke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
 - Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
 - Prof. Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
 - Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
 - Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
 - Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
 - Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
 - Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
 - Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cemorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
 - Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
 - Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vasil Levski”, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
 - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
 - Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
 - Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
 - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)

-
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
 - Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
 - Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A.Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
 - Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
 - Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vinjaska Banja (Serbia)
 - Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
 - Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
 - Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
 - Prof. Nadka Kostadinova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
 - Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy “Mihailo Apostolski”, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
 - Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
 - Prof. Nikolay Georgiev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
 - Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
 - Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
 - Prof. Oliver Iliev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
 - Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
 - Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
 - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
 - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
 - Prof. Petar Kolev PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
 - Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
 - Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Valcovski PhD, Immunolab Sofia (Bulgaria)
 - Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
 - Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
 - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad

(Bulgaria)

- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)
- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vinjaska Banja (Serbia)
- Prof. Shyqeri Kabashi, College “Biznesi”, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Todorika Atanasova, Faculty of Economics, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

EDITORIAL REVIEW BOARD

- Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)
- Sinisa Zanic, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Venelin Terziev PhD, University of Rousse (Bulgaria)
- Mersad Mujevic, PhD, Podgorica (Montenegro)
- Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Ana Dzumalievna PhD, South-West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
- Branko Boskovic PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Bulgaria)
- Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Hristina Milcheva, Medical college, Trakia University, Stara Zagora (Bulgaria)
- Evdokia Petkova, South West University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Georgi Georgiev PhD, National Military University “Vasil Levski”, Veliko Trnovo (Bulgaria)
- Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Izet Zeqiri, PhD, South East European University, Tetovo (Skopje)
- Isa Spahiu PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Krasimira Staneva, PhD, University of Forestry, Sofia (Bulgaria)
- Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Lasta Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economics, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Marios Miltiadou, PhD, Aristotle University of Thessaloniki (Greece)
- Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Mitko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Margarita Bogdanova PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)

- Mirjana Borota – Popovska, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Rumen Valcovski PhD, Immunolab Sofia (Bulgaria)
- Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Trayan Popkochev PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshkov” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Zlatko Pejkovski, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)

Natasa Longurova	473
Sonja Rogoleva	473
DEVELOPMENT AND VALIDATION OF HPLC METHOD FOR IN-VITRO DETERMINATION OF DISSOLUTION OF BROMAZEPAM IN TABLETS	477
Irena Brcina	477
Biljana Gjorgjeska	477
EARLY DIAGNOSTICS AND PREVENTION OF SPINAL DEMORMITIES IN CHILDREN OF PRE-SCHOOL AGE - AN INNOVATIVE APPROACH IN THE PRACTICAL TRAINING OF THE STUDENTS	487
Ruska Paskaleva	487
Violeta Ivanova	487
Vanya Pavlova	487
EDUCATION AND ASSESSMENT OF ORAL HEALTH IN PATIENTS WITH DIABETES	495
Ivona Kovacevska	495
Katerina Zlatanovska	495
Natasa Longurova	495
Zlatko Georgiev	495
HARDWARE TREATMENT TECHNIQUES FOR HEMODIALIZING TREATMENT	503
Teodora Todorova	503
Despina Georgieva	503
HELICOBACTER PYLORI AS REASON IN ORAL DISEASES AND GIT DISEASES	509
Aleksandra Toneva Nikolova	509
Verica Toneva	509
Ivona Kovachevska	509
Natasha Longurova	509
Darko Kochovski	509
Sonja Rogoleva	509
IMPLEMENTATION OF PROBLEM-BASED LEARNING IN DENTAL EDUCATION	513
Cena Dimova	513
Biljana Evrosimovska	513
INCREASING THE MOTIVATION OF STUDENTS FOR PRACTICAL WORK THROUGH MOTOR ACTIVITY AND PREVENTION OF COMPLICATIONS IN ELDERLY PEOPLE WITH DIABETES	519
Ruska Paskaleva	519
INTERNATIONALIZING MEDICAL UNIVERSITY-PLOVDIV: THEORY, PRACTICE, AND THE ROLE OF PROJECT DEVELOPMENT	525
Slaveyah Goranova	525
KINESITHERAPY IN MENICECTOMY	529
Maria Becheva	529
Gergana Pavlova	529
Penka Kruchkova	529
Raina Petrova	529
KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF THE PARENTS OF 7-12 YEAR OLD CHILDREN REGARDING THE NEED FOR INTERVENTIONS OF THE FIRST PERMANENT MOLAR	535
Natasa Longurova	535
Katerina Zlatanovska	535
Ivona Kovacevska	535
Nikola Denkov	535
Sandra Atanasova	535

**KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF THE PARENTS OF 7-12 YEAR OLD
CHILDREN REGARDING THE NEED FOR INTERVENTIONS OF THE FIRST
PERMANENT MOLAR**

Natasa Longurova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia,
natasa.denkova@ugd.edu.mk

Katerina Zlatanovska

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Ivona Kovacevska

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Nikola Denkov

Dental office d-r Meri Denkova

Sandra Atanasova

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Verica Toneva

Faculty of medical science – Dental medicine, University Goce Delcev – Stip, Republic of Macedonia

Abstract: In order to increase the use of preventive dental care, it is essential to improve the knowledge and the attitude of parents about such cares. The period of mixed dentition from 7 to 12 years of age is characteristic because parents do not know how to distinguish primary from permanent teeth, so often if a caries lesion occurs on the first permanent molar, it progresses very early on endodontic treatment. The purpose of this study was to evaluate the knowledge, attitude and practice of the parents of the school children for the first permanent molar, for which due to the age of the children they don't pay attention, and it is a masticatory center, and it is very important to keep it in the dental arch. For the realization of our goal, 30 school children with mixed dentition were selected, and on them we made a clinical examination and noticed the interventions that were made on the first permanent molar. A questionnaire was design for parents, their knowledge, attitudes and experiences on mixed dentition and the first permanent molar. The results we have received indicate that children in the beginning of period of mixed dentition are usually not informed about it, and therefore the first permanent molar is most often exposed to restoration or endodontic treatment. Parents are also not informed and especially at the beginning of this period don't visit the dentist thinking they are primary teeth and they will change with durable ones. Based on the low level of knowledge of the parents regarding the mixed dentition, the emergence of the first permanent molar and the effectiveness of the knowledge gained through the dentists concluded that we should especially emphasize the professional preventive care and education of the school children and their parents. The education of children should be on systematic examinations, in schools and when visiting their dentist, in order to raise awareness of the control check at 6 months. Also, the annually dental check up should include the sealing of the first permanent molar. Parents should also be included in education as they have influence in the educational process during this period.

Keywords: first permanent molar, endodontic treatment, mixed dentition.

**ЗНАЕЊА И СТАВОВИ НА РОДИТЕЛИТЕ НА 7-12 ГОДИШНИ ДЕЦА ВО ВРСКА
СО ПОТРЕБА ЗА ИНТЕРВЕНЦИИ НА ПРВ ТРАЕН МОЛАР**

Наташа Лонгурова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип,
Република Македонија, natasa.denkova@ugd.edu.mk

Катерина Златановска

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Гоце Делчев" – Штип,
Република Македонија

Ивона Ковачевска

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Гоце Делчев" – ШТИП,
Република Македонија

Никола Денков

Стоматолошка ординација Д-р Мери Денкова

Сандра Атанасова

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Гоце Делчев" – ШТИП,
Република Македонија

Верица Тонева

Факултет за медицински науки, Дентална медицина, Универзитет "Гоце Делчев" – ШТИП,
Република Македонија

Резиме: За да се зголеми користењето на превентивната стоматолошка заштита, од суштинско значење е да се подобри знаењето и ставот на родителите за таквите грижи. Периодот на мешана дентиција од 7 до 12 годишна возраст е карактеристичен бидејќи родителите не знаат да ги разликуваат млечните од трајните заби па многу често доколку се појави кариозна лезија на првиот траен молар напредува и истиот многу рано е изложен на ендодонтски третман. Целта на оваа студија беше да се оцени знаењето, ставот и практиката на родителите на училишните деца за првиот траен молар, за кои истите поради возраста на децата не обрнуваат внимание, а истиот претставува мастикаторен центар и е многу важно да се задржи во забниот низ. За реализација на нашата цел беа избрани 30 училишни деца со мешана дентиција, на кои беше направен клинички преглед на кои ги нотираме интервенциите кои се направени на првиот траен молар. Дизајниран е прашалник за родителите, за нивните знаења, ставови и искуства за мешаната дентиција и првиот траен молар. Резултатите кои што добивме ни укажуваат дека децата со почетокот на мешаната дентиција најчесто не се информирани за тоа и поради тоа првиот траен молар најчесто е изложен на реставрација или ендодонтски третман. Родителите исто така не се информирани и посебно во почетокот на тој период не посетуваат стоматолог мислејќи дека се млечни заби и истите ќе се сменат со трајни. Врз основа на ниското ниво на знаење на родителите во врска со мешаната дентиција, никнењето на првиот траен молар и ефективност на знаењата стекнати преку стоматолозите заклучивме дека посебно треба да дадеме осврт на професионалната превентивна нега и едукација на училишните деца и на родителите. Едукацијата на децата треба да биде на систематските прегледи, во училиштата и при посета на нивниот матичен стоматолог, се со цел да се подигне свеста за контролни прегледи на 6 месеци. Исто на систематските прегледи треба да биде опфатено залевање на прв траен молар. Родителите треба да исто да бидат опфатени во едукацијата бидејќи во тој период тие имаат влијание во воспитниот процес.

Клучни зборови: прв траен молар, ендодонтски третман, мешана дентиција.

Општото здравје не може да се постигне или одржува без орално здравје. Устата се смета за огледало на телото и порта за добро здравје. Бидејќи оралното здравје на децата зависи од свеста на своите родители, важно е да се проценат потребата за спроведување на програми за информирање за здравјето. За да се зголеми користењето на превентивната стоматолошка заштита, од суштинско значење е да се подобри знаењето и ставот на родителите за таквите грижи. Периодот на мешана дентиција од 7 до 12 годишна возраст е карактеристичен бидејќи родителите не знаат да ги разликуваат млечните од трајните заби па многу често доколку се појави кариозна лезија на првиот траен молар напредува и истиот многу рано е изложен на ендодонтски третман. Забниот кариес е најчестата болест кај децата но може да се спречи во раните фази. Кариесот доведува до болка, губење на самодовербата поради нарушената естетика која е посебно важна за децата во тој период. Повеќето научни докази покажуваат дека локалната терапија со флуорид што ја применува стоматологот може ефективно да ја намали инциденцата на забен кариес. Широката употреба на флуорид е главниот фактор во намалувањето на преваленцата и сериозноста на забниот кариес во САД и во другите развиени земји. Локалната апликација на флуорид од страна на стоматолог четири пати годишно резултира со 86% намалување на количината на забен кариес. Првиот траен молар е посебно изложен на ризик од кариес веднаш после неговата ерупција. Овие заби никнуваат во шестата година од животот и најчесто не заменуваат млечни заби, па затоа најчесто родителите и децата не ги разликуваат од нив. Потребно е да се има во предвид дека ова се трајни заби и дека треба внимателно да се чуваат како детето би ги задржало до крајот на животот. Овие заби се значајни и поради тоа што влијаат во обликувањето на

долната третина од лицето. Исто така влијаат во положбата и здравјето на другите заби. Понекогаш млечните заби се валат пред да излезе трајниот. Доколку млечниот заб се извали пред трајниот соседните заби може да инклинираат и да го пополнат празниот простор. Во овој случај трајниот заб нема да има доволно место да изникне и ќе дојде до малоклузија. Во овој случај стоматологот треба да предложи изработка на чувар на простор (протеза) со цел да се зачува просторот за трајните заби. Но доколку млечните заби не паднат на време стоматологот треба да препорача тие да се извадат, за да се спречи неправилното нивнување на трајните заби.Целта на оваа студија беше да се оцени знаењето, ставот и практиката на родителите на училишните деца за првиот траен молар, за кои истите поради возраста на децата не обрнуваат внимание, а истиот претставува мастикаторен центар и е многу важно да се задржи во забниот низ. За реализација на нашата цел беа избрани 30 училишни деца со мешана дентиција, на кои беше направен клинички преглед на кои ги нотиравме интервенциите кои се направени на првиот траен молар. Дизајниран е прашалник за родителите, за нивните знаења, ставови и искуства за мешаната дентиција и првиот траен молар. Резултатите кои што добивме ни укажуваат дека децата со почетокот на мешаната дентиција најчесто не се информирани за тоа и поради тоа првиот траен молар најчесто е изложен на реставрација или ендодонтски третман. Клиничкиот преглед беше извршен на 30 деца со мешана дентиција, значи во испитувањето имавме 120 први трајни молари. На 14 од испитаниците имаше извршено залавање на фисурите, од кој што дел беа во ред меѓутоа имаше и случајни каде залавачите беа испаднати. На 10 молари беше дијагностициран кариозен процес, а на 3 молари беше извршен ендодонтски третман. Композитни реставрации беа детектирани на 5 молари а беа екстрахирани 2 молара. Останатите молари беа интактни. Во прашалникот родителите се изјаснија за начинот на кој ги учат своите деца за важноста за посета на стоматолог, за правилната орална хигиена, со кои средства нивните деца ја одржуваат оралната хигиена, нивното знаење за тоа кога се појавуваат трајните заби и информираноста за потреба за нивно залавање. Родителите на 25 деца се информирани дека во шестата година никнува првиот траен молар, а само 14 од нив беа информирани за можноста за нивно залавање. Во однос на средствата за одржување на орална хигиена само 10 од нив употребуваат дополнителни средства за орална хигиена, водички за испирање, забен конец и слично. Врз основа на ниското ниво на знаење на родителите во врска со мешаната дентиција, нивнувањето на првиот траен молар и ефективноста на знаењата стекнати преку стоматолозите заклучивме дека посебно треба да се даде осврт на професионалната превентивна нега и едукација на училишните деца и на родителите. Родителите најчесто не се информирани и посебно во почетокот на тој период не посетуваат стоматолог мислејќи дека се млечни заби и истите ќе се сменат со трајни. Едукацијата на децата треба да биде на систематските прегледи, во училиштата и при посета на нивниот матичен стоматолог, се со цел да се подигне свеста за контролни прегледи на 6 месеци. Детето би требало да се осамостои до седмата година само да ги мие забите. Користењето на конец малку е комплицирано па затоа до осмата година од животот е препорачливо истото да се изведува под надзор од родител. За да се спречи распуштањето потребно е да се изврши залавање на првиот траен молар. Тоа претставува многу ефикасен превентивен метод и се препорачува да се изврши по нивнувањето на првите трајни молари. Меѓутоа еднаш залааните заби не се отпорни на кариес до крајот на животот. Со текот на времето залавачот се вали од устата и потребно е да се апшира повторно. Залааните заби не се 100% отпорни и истите повторно треба да се мият 2 до 3 пати на ден. Чувањето на трајните заби има големо значење за прерано губење на овие заби за да не настане ортодонтска аномалија. Исто на систематските прегледи треба да биде опфатено залавање на првиот траен молар. Родителите треба да исто да бидат опфатени во едукацијата бидејќи во тој период тие имаат влијание во воспитниот процес. Поради ниското познавање на родителите за професионална превентивна стоматолошка заштита, неопходно е да се подобри колективната свест за подобрување на оралното здравје на децата. Сега е општо прифатено дека спроведувањето интервенции кои само имаат за цел да го подобрат знаењето и ставовите на оралното здравје на населението, ќе имаат ограничен долгорочен ефект врз оралното здравје. Навистина, образованието на стоматолошкото здравје може да ги зголеми нееднаквостите во рамките на населението. Наместо тоа, она што е потребно е усвојување на поширок пристап кој има за цел да се справи со опсегот на фактори кои го одредуваат здравјето и оралното здравје. Потребни се интервенции со "здружување" кои се фокусираат на работа во партнерство со релевантните агенции за да се создадат долгорочни одржливи подобрувања во здравјето. За да бидат успешни овие интервенции треба да работат со локалните заедници за да развијат соодветни решенија. Од друга страна, заради позитивното влијание на обуките што ги даваат стоматолозите и средствата за јавно информирање, се чини дека се зголемуваат знаењата на стоматолозите во оваа област и се бара од нив да

понуѓат едукација за превенција на нивните пациенти додека обезбедуваат услуги, како и вклучување на масовните медиуми во обезбедувањето на јавното образование можат да бидат ефективни стратегии за подигнување на знаењето на општеството во користењето на превентивни мерки за орално здравје.

РЕФЕРЕНЦИ

- [1] Astrom AN, Kiwanuk a S.N, Examining intention to control pre-school children's sugar snacking: a study of cares in Uganda. *Int J Pediatr Dent* 2006;
- [2] Bandura A. *Social Foundations of thoughts and action. A social cognitive theory.* Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall; 1986.
- [3] Blinkhorn AS. Influence of social norms on tooth brushing behaviour of pre school children. *Community Dent Oral Epidemiol* 1978; 6:222-22 6.
- [4] Burt Ba. Trends in caries prevalence in North American children. *Int J Paediatr Dent.* 1994; 44:403-41
- [5] 5 . Marthelar JM, Mullane D, Vrbic V. The prevalence of dental caries in Europe, 1990-95. *Caries Res* 1996; 30:237-255.
- [6] 6 . Mohebbi SZ, Virtanen JI, Murtomaa H, Valid – Gopayegani M, Vehkalahti MM, Mothers as facilitators of oral hygiene in early childhood. *Int J Pediatric Dent.* 2008; 18:48-55.
- [7] 7. Peterson PE, Haidi R, Al-Zaabi FS, Hussien JM, Benbehani JM, SK ougaord MR, Vigilid M. Dental knowledge, attitude and behaviour among Kuwaiti mothers and school teachers. *Paediatr Dent.* 2006; 16: 10-18
- [8] 8. Grytten J, Rossow I, Holst D, Steele L. Longitudinal study of Dental health behaviours and other caries predictors in early childhood. *Community Dent Oral Epidemiol* 1988; 16:356-359.
- [9] 9. Khadri FA, Gopinath VK, Hector MP, Davenport ES. *Int J Pediatr Dent.* 2010; 20:2 30-23 4